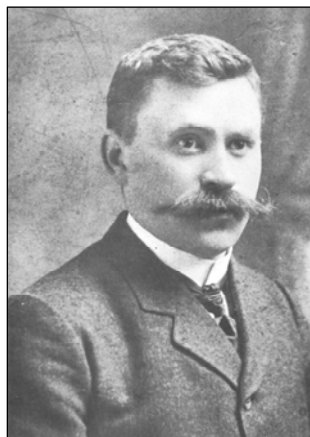

René De Clercq in het jaar 1906

Op 1 januari 1906 wordt De Clercq benoemd als tijdelijke leraar Nederlands en Duits aan het Koninklijk Atheneum, gelegen aan de Ottogracht in Gent. Volgens zijn biograaf dr. Koen Hulpiau is dit voor De Clercq *een gelukkig moment*: het bruisende Gent is immers de geschikte biotoop waarin iemand als De Clercq echt kan gedijen.

Onder zijn leerlingen bevindt zich van in het begin de latere dichter Richard Minne volgens wiens biograaf Marco Daane De Clercq drie jaar als *een soort creatieve aartsvader* voor de jonge Minne zal fungeren. Hij vindt er als collega's: Hippoliet Meert, Oscar van Hauwaert, Maurits Basse en Victor Fris¹. In december wordt De Clercq's vriend voor het leven, August Borms, die net terug is van een driejarig verblijf in Peru, benoemd tot studiemeester. Borms woont dan in Lokeren, Kapellestraat 60, waar hij zal blijven tot hij in november 1907 in Mechelen wordt aangesteld als leraar.

Het gezin De Clercq verhuist uit Oostende en neemt zijn intrek in een klein, net burgerhuisje, gelegen aan de Schoolstraat 48 in Sint-Amandsberg. Dit huis bestaat hoogstwaarschijnlijk nog en wij doen hier een oproep om ons te helpen uitzoeken over welke actuele woning het gaat.

Op 4 februari overlijdt Renés moeder Paulina Gheysen (°Harelbeke, 14 november 1836) in Deerlijk op 69-jarige leeftijd. René had zich nog gerept om haar nog levend te zien maar hij kwam te laat. In de autobiografische roman *Harmen Riels* van 1913 wijdt hij twee bladzijden aan deze scène o.m. aan de begrafenis waar '... *den haarkop* (= De Clercq) *veel bekijks had. Wel waren er botte boeren die hem koud en stout nastarden, tot in de kerk en op het kerkhof toe, kwenen en kwezels, welke hem bidgondzend voorbijgelopen en ontvluchtten als een melaatsche, naast heerschappen die opwandelden met vasten voet en hoogen kop, terwijl hun binnenste opdroogde van haat en nijd; doch de meesten, vooral de kleinsten, droegen den zwaargetroffene een medelijdend hart toe, en geen arbeider float dien dag nog een deuntje op zijn werk. Het werd besproken na de mis, en door bedillers en bedotters, welke hun God zelf de weg toeschrijven, hoogst kwalijk genomen, dat de oude pastor den ongodsdienstigaard minzaam droef had toegeknipt ...*' In zijn bundel *Toortsen* wijdt hij twee gedichten aan zijn moeder waarvan *Mijn Moeder* één van zijn bekendste wordt:

Mijn moeder was een heilige vrouw -
o daar ligt blijdschap in dien rouw -
mijn moeder was heilig, en rein, en zoet
als de melk van haar borst... O mijn moeder was goed!
En schoon, schoon oud! Niet één groef in haar wang,
haar ogen al ziel en haar woorden al zang!
Gij hoorde, gij zaagt haar, en vroegt, mijn vriend:
ach, jongen, waar hebt gij zo'n moeder verdiend?
En toch, gij wist nog niet half wat ze deed
uit verborgen zorgen; hoe hard zij streed
in de nederigheid van haar weduwsmart,

¹ Hippoliet Meert, stichtersecretaris van het Algemeen Nederlands Verbond (ANV), taalzuiveraar, leraar Nederlands. Oscar van Hauwaert, lid van het Willemsfonds, medewerker aan het liberale *Volksbelang* en *Het Laatste Nieuws*, leraar Germaanse talen. Maurits Basse, gematigd liberaal flamingant, die later *Een geschiedenis van de Vlaamse Beweging (1905-1930)*, het vervolg op Fredericq's *Schets eener Vlaamse Beweging* zal schrijven; leraar geschiedenis. Victor Fris (1877-1925), die, zoals De Clercq oud-student bij Fredericq en Pirene, leraar was aan het atheneum van Oostende, zij het tussen 1901 en 1903; hij was ook lid van het Willemsfonds, was bij voorkeur Franstalig, schreef o.m. *Een geschiedenis van Gent en Geraardsbergen* en *een boekwerk over 1302*; hij was leraar geschiedenis en later stadsarchivaris van Gent, en vanaf 1919 docent aan de Rijks Universiteit van Gent (RUG) in opvolging van Fredericq voor enkele cursussen.

met een roos op 't gelaat en een doorn in het hart!
Haar kinderen schonk zij het brood uit haar mond,
tot het laatste bloed uit haar warme wond....
Mijn moeder!... Zoete gedachtenis,
beheers wat er goeds in mijn leven is!

Het verdriet moet vlug plaatsmaken voor de geboorte van zijn tweede kind Elza². De grote liefde voor zijn dochter bezingt hij in *Mijn kleen, kleen dochterke, Kind van mijn liefde* (met de zinsnede: *kinderen van dichters sterven niet*) en het overbekende *Hemelhuis*.

Niet lang nadien verhuizen de De Clercq's weer, nu naar de Gentstraat 55³, eveneens in Sint-Amandsberg. In de zomer kan hij drie weken genieten van een studiebeurs die hem in het Hessische universiteitsstadje Marburg an der Lahn brengt. De cursussen zelf (o.m. Viëtor fonetische methode) interesseren hem niet maar het landschap en het volk des te meer en hij zet zich aan het dichten o.m. *Zigeuners*. Het zou ook daar zijn dat men hem zei: '*Sie sollen nicht Deutsch lehren aber Deutsch lernen*' ... Gelukkig voor René bezorgt een collega hem het verslag van de leergangen en komt hij weer eens goed weg met de bureaucratie.

Gedichten als *Het lied van den arbeid, Het lied van het vlas, De Duitse Hoornen, Zagers en Liederen, leeft!* zien eveneens in 1906 het licht. Als dichter is hij door een overeenkomst uit 1903 tot eind 1906 gebonden aan de Nederlandse uitgever L. J. Veen⁴, die zijn bundel *Natuur* verspreidde voor België via De Nederlandsche Boekhandel. *Natuur* was in 1902 op de handdrukpers van Julius De Praetere gedrukt; ze bevond zich in de woning van de gebroeders Van de Woestijne in Sint-Martens-Latem⁵. De oplage bedroeg 300 exemplaren en alle exemplaren waren voorzien van een mooie, kalfslederen kaft⁶. Als René in Nijvel hoorde dat er slechts 10 exemplaren verkocht waren, heeft L. J. Veen hem geholpen om de rest aan de man te brengen.

In Gent vindt het driejaarlijkse salon voor de schilderkunst plaats; het luminisme is er troef. In het Patershol vergaderen regelmatig Frits Van den Berghe⁷, de gebroeders De Smet, Permeke, die op dat moment in de Compagnie Universitaire zijn soldatendienst doet, en PG Van Hecke, de latere kern van het Vlaams expressionisme. Karel Van de Woestijne begint ook in 1906 als correspondent *Kunst en Letteren* in de Nieuwe Rotterdamse Courant (NRC)⁸.

Sedert 7 februari is Désiré Mercier de nieuwe aartsbisschop van Mechelen geworden. Alle vooruitstrevenden, ook de flaminganten, leven in hoop dat hij de Kerk zal aanpassen aan de nieuwe maatschappelijke evoluties op democratisch, sociaal en Vlaams vlak⁹. In september vaardigt hij de zgn. *instructions collectives* uit, waarin wordt gesteld dat het Nederlands ongeschikt is als taal voor de wetenschap¹⁰. Mercier beloofde wel belangrijke verbeteringen aan het onderwijs van het Nederlands in zijn scholen maar alleen indien de katholieke flaminganten hun campagne voor een wettelijke regeling opgaven. Hij zette flaminganten op wie hij directe invloed had (bv. Frans Van Cauwelaert), persoonlijk onder druk opdat ze zijn thesis publiek zouden verdedigen. Van Cauwelaert gaf op twee meetings in augustus en oktober 1906 evenwel te kennen dat hij de strijd voor een volledige vernederlandsing

² Op 27 februari 1906; zij zal overlijden op 16 januari 1989 in Sint-Niklaas.

³ Thans Visitatiestraat. Ook hier geldt dezelfde oprop als voor de Schoolstraat.

⁴ Eveneens uitgever van Streuvels.

⁵ Karel Van de Woestijne zelf had geholpen bij het drukken.

⁶ Eén exemplaar ligt in het René De Clercqmuseum.

⁷ Op 12 september wordt Yolande geboren als eerste kind van Frits, die haar verscheidene keren als kind zal portretteren. Zij zal in het interbellum Germaanse volgen o.m. bij Karel Van de Woestijne en na WO II een boezemvriendin worden van Elza De Clercq.

⁸ Als journalistchroniqueur bezorgen zijn bijdragen ons interessante details over het reilen en zeilen van de Vlaamse kunstwereld en de Vlaamse Beweging tout court.

⁹ Merciers denken komt goed tot uiting in deze uitspraak: '*Nous ne devons nous pas aliéner les sympathies des flamands: leur cause en elle-même a une grande portée catholique et nationale. Mais nous devons diriger le mouvement: nous offrir à faire spontanément ce à quoi l' on veut nous contraindre*'.

¹⁰ '*Les Flamands qui voudraient flandriciser une université, n' ont pas assez réfléchi au rôle supérieur auquel doit prétendre une université. Si leurs revendications étaient accueillies, la race flamande serait au coup réduite à des conditions d'infériorité dans la concurrence universelle*'.

van het hele onderwijs niet zou opgeven. De taalpolitiek van de kardinaal plaatst vele katholieke flaminganten voor een gewetenskwestie en zal het prestige van de clerus in het klerikale Vlaanderen aantasten. Zo betitelde de Brugse bisschop Waffelaert, bij het bekendmaken van de bisschoppelijke onderrichtingen aan zijn collegedirecteurs op 10 oktober 1906, de katholieken die opkwamen voor een wettelijke regeling als *insensés* (= waanzinnig) *et criminels*, vermits ze de vrijheid van onderwijs op de helling zetten en de politieke tegenstanders in de kaart zouden spelen om het katholieke onderwijs te vernietigen. De Clercq is dan al te ver geëvolueerd naar een persoonlijke religie om nog sterk onder de indruk te raken; het versterkt wel zijn idee dat er van de hogere clerus voor zijn idealen niets te verwachten valt.

Wie er wel voedsel geeft aan de flamingantische honger is Lodewijk De Raet, die in 1906 start met zijn reeks geschriften over *Vlaamsche volkskracht* met als nr. 1 in de rij: *De Vervlaamsching der Hogeschool van Gent*. Het boek was in geen tijd uitverkocht. Op het 29ste Taal en Letterkundig Congres dat van 26 tot 29 augustus in Brussel plaatsheeft, maakt het slappere stelsel-Mac Leod geruisloos plaats voor de stellingen van De Raet: een volledige vernederlandsing van de Gentse universiteit, geen halfslachtige tweetalige oplossingen en ook de technische afdelingen, de zgn. geniescholen (= ingenieursafdelingen) moeten volledig worden vernederlandst. Het jaar daarop zal Mac Leod, die deze evolutie als een motie van wantrouwen aan zijn adres ziet, in de Tweede Hogeschoolcommissie vervangen worden door De Raet. Mac Leod trekt zich nu terug uit de Vlaamse Beweging en richt zich op Nederlandstalige wetenschappelijke arbeid als bloembiooloog.

Uiteraard gingen zelfs alle tweetalige oplossingen voor de Franstaligen te ver. Wat tweetaligheid betreft: in 1906 verschijnen op de Gentse trams voor het eerst aanduidingen en bestemmingen in de twee landstalen. In 1906 publiceert Edmond Picard zijn *Essai d' une psychologie de la nation belge* waarmee hij het âme belge-idee van De Clercqs oud-professor Henri Pirenne voorgoed lanceert. Pirenne zelf publiceert dat jaar zijn *Les origines de l' état belge* als opvolger van *La nation belge* (1899) en zijn magistrale zevendelige levenswerk *Histoire de Belgique* (1900-1932), waarin hij België laat beginnen bij de zgn. *oude Belgen* en stelt dat uit een aantal middeleeuwse kernen (Vlaanderen, Brabant, Luik en Henegouwen) onvermijdelijk ooit het België van 1830 zal groeien.

De plannen voor een Wereldtentoonstelling, die in 1913 de laatste van de Belle Epoque zal worden, beginnen een steeds concretere vorm aan te nemen. Verkavelingsplannen worden opgesteld en de grondwerken voor de taluds van Gent-Sint-Pieters aangevat. Op Vlaams gebied dient ook vermeld dat op 5 augustus 1906 het Groeningemonument van Godfried Devreese in Kortrijk wordt onthuld. De Clercq en Alfons Sevens hadden zich vijf jaar te voren ingespannen om via een geldinzameling een monument te verkrijgen maar de overheid had het idee overgenomen en gerealiseerd.

In augustus 1906 werd in Kortrijk het Groeningemonument onthuld. De Clercq was al van in zijn studententijd in de weer geweest om een monument op te richten.

In 1906 is De Clercqs bewondering voor *le modèle Gantois* van Edward Anseele groot. Vanuit Sint-Amandsberg wandelt hij dikwijls naar de nabijgelegen volkswijken (aan de Dampoort en aan de haven?). Hij is getroffen door de verpaupering van de arbeidersbevolking en realiseert zich dat de Gentse socialisten bezig zijn deze *verworpenen* te emanciperen, hen zelfrespect bij te brengen en te zorgen voor hun materiële problemen. In 1906 schrijft De Clercq dan ook enkele naar socialisme zwemende gedichten zoals *Naar Frankrijk*, *Mensch zijn* en *Plaveiers*. Vergeten we niet dat ook zijn zangspel *De Vlasgaard* sedert oktober 1905 wordt opgevoerd in de KNS¹¹.

De situatie aan de Gentse Dampoort zoals ze was in 1906. De Clercq moest hier minstens tweemaal per dag langs om van zijn huis in Sint-Amandsberg naar het atheneum te gaan. Links het oude Eeklostation, rechts la gare du Pays de Waes, beide kopstations. De twee stations waren door de verschillende privé-maatschappijen gebouwd die de lijnen in de 19de eeuw exploiteerden. De lijn naar Antwerpen-Linkeroever liep langs wat vandaag de Victor Braeckmanlaan (de Oude Baan naar Lokeren etc.) is. De Clercqs collega, August Borms, nam er vanaf december 1906 de trein naar Lokeren waar hij toen woonde. De Clercq moest rechtdoor naar de Schoolstraat en later naar de Gentstraat. De Gentse ringspoorweg die gebruikt werd voor goederenvervoer, loopt nog gelijkgronds.

In 1906 schrijft de Clercq ook het libretto van het zangspel *Halewijn*, dat het jaar daarop door Van der Meulen op muziek wordt gezet. Net als *De Vlasgaard* zal het ook in het Frans worden vertaald door Gustave Lagye. Het is duidelijk dat de wagneriaan Van der Meulen De Clercqs interesse voor Wagner heeft aangewakkerd: naast een aantal elementen uit zijn verhaal *Halewijn's Straf* van 1898 merken we invloed van Wagners *Tannhäuser*.

Wij mogen aannemen dat De Clercq op dat moment een zekere hoop stelt op de socialisten inzake de Vlaamse kwestie. Vergeten we niet dat Anseele sedert 1905 ter zake geëvolueerd was. Tijdens de bespreking van het wetsvoorstel-Coremans¹² in de Kamer in 1906 zegt hij ‘... dat dit wetsvoorstel geen Chinese muur rond Vlaanderen zal optrekken; de onwetendheid was de Chinese muur!’ Anseeles visie wordt perfect verwoord in de volzin: ‘Aangezien, op straffe van een ijdele, oppervlakkige en onvruchtbare beweging te zijn en te blijven, moet de Vlaamse Beweging streven naar de volledige stoffelijke, zedelijke en verstandelijke verheffing van het Vlaamse volk. De vergadering richt een oproep tot alle Belgen en tot de Vlamingen in ‘t bijzonder om gelijktijdig te strijden voor verplichtend, integraal lager

¹¹ De componist van het zangspel is Jozef Van der Meulen (zie *Woorden worden klanken 144 componisten* p. 136-138), die ook dirigent is van de harmonie Vooruit. Hij wordt op 8 januari 1906 gehuldigd in de zaal Vooruit, waarschijnlijk het feestlokaal in de Bagattenstraat en even waarschijnlijk is De Clercq daar als auteur van het stuk eveneens aanwezig.

¹² Goedgekeurd in 1910 over het taalregime in het Middelbaar en Hoger Onderwijs. Vanaf 1916 zouden leerlingen die hun Middelbaar Onderwijs in Vlaanderen hadden gevolgd, een toelatingsexamen voor de universiteit in het Nederlands moeten afleggen. Er bestonden natuurlijk tal van uitzonderingen. Het duurde meer dan 10 jaar eer het wetsvoorstel werd aanvaard hetgeen illustreert hoezeer de unaniem katholieke regering moest manoeuvreren tegen de clerus en sommige onderwijscongregaties zoals jezuiten en jozefieten.

onderwijs, wettelijke regeling van de arbeidsvoorwaarden, zuiver algemeen stemrecht, volkomen gelijkheid der beide landstalen, wet Coremans en de volledige en trapsgewijze vervlaamsing der faculteiten van de Gentse hogeschool'. Een visie die weinig afwijkt van hetgeen De Clercq denkt.

De Clercqs belevenissen in de rand van de Gentse arbeidersbeweging lezen we in zijn autobiografische roman *Harmen Riels*. De Clercq laat zijn romance met de arbeidersbeweging beginnen op 22 juli 1906 als Vooruit een indrukwekkende manifestatie opzet n.a.v. 25 jaar Vooruit of *het zilveren feest*. Een stoet beeldt het succes van Vooruit uit. Hij bestaat uit volgende vijf delen:

- thebaanse trompetten, de strijders van Vooruit o.m. de Socialistische Jonge Wachten en een groot beeld van het dagblad *Vooruit*;
- *Vooruit als ondersteuner*: hier stappen de vakverenigingen, de Bond Moyson (ziekenkas) en de gepensioneerden op met o.m. een reuzenschilderij voorstellend *Het winstdeel van Vooruit*;
- *Vooruit als hervormer* met o.m. een praalwagen met een grote biekorf die de onderlinge samenwerking verbeeldt, een kolenwagen en een broodkar van Vooruit; kinderen delen snoep uit;
- *Vooruit als opvoeder* met wagens van uitgeverij *Germinal*, de volksbibliotheek met 10.000 boekdelen, de kunstkringen, de volksdrukkerij en een praalwagen waar Vooruit de kunst aanmoedigt;
- de apotheose nl. *de jubelende Vooruit* o.m. de harmonie met Jozef Van der Meulen die diens *feestmars* brengt, geschenken voor de stichters-jubilarissen en een praalwagen, verbeeldend het socialisme als de verlosser van de arbeidersklasse, beeldt het succes van Vooruit uit.

De jubelstoet met massabijeenkomst op de Vrijdagmarkt onder het oog van Artevelde op een driedaagse manifestatie vanaf zaterdagavond 21 juli (lichtstoet vanaf 22.00 u), 22 juli (jubelstoet) en herhaling op 29 juli 1906 n.a.v. 25 jaar Vooruit. Ook De Clercq bevond zich in deze massa en was behoorlijk geïmponeerd door het socialistische machtsvertoon.

In feite dateert De Clercqs sympathie al van vroeger: zo heeft de socialistische stadsonderwijzer Jan Lefèvre reeds vijf jaar eerder (1 mei 1901) een grote indruk op De Clercq gemaakt met zijn spreekbeurt *Sociale Vlaamsgezindheid*. Lefèvre had er het verband tussen de Vlaamse zaak en de sociale strijd geschetst. Het zal op deze meeting zijn geweest dat het opstandige gedicht *Dorscherslied* ontstond.

De Clercq merkt op dat '*... in de rijke wijk waar de stoet voorbijging niet één huis bevlagd was (...) en de enkelen die bleven staan, hun best deden een onverschillig gezicht op te zetten*'. Het is duidelijk dat De Clercq integendeel geënthousiasmeerd is door het socialistische machtsvertoon: '*En bende na bende, kring na kring, stapten voorbij, in breede rangen, rechthoofds, flink, als vrijwillige soldaten. Gingen daar de bakkers, de kuipers, de smeden; de metselaars en timmerlui, met hooge dekkers, diepe*

delvers; de snijders, de naaiers; de spinners, ververs en wevers; talrijk, de metaalbewerkers en anderen uit de fabrieken; de klare venten uit de landsche rooterijen en de donkere van de dokken, die binnen werken en buiten, al de manschappen van het leger des arbeids’.

Ongetwijfeld laat hij zich ook inpakken door de bewuste strategie van Anseele om in de nabijheid van het Arteveldemonument zijn troepen als een soort moderne versie van het middeleeuwse ambachtenvertoon te laten opmarcheren. Riels/De Clercq en zijn gezin komen uiteindelijk terecht in het volkshuis (= Ons Huis op de Vrijdagmarkt) tussen de zelfbewuste arbeiders en hun leiding. Middenklasseflaminganten en kunstenaars zoals hij behoorden toen echt tot een andere wereld want ‘... *al bewoog hij zich hier vrijmoedig, hij hoorde blijkbaar onder deze lieden niet thuis*’. Maar men laat hem verstaan dat ‘... *wie strijdt, behoefte heeft aan wetenschap en kunst, als die kunst ons niet tegenkamt*’. ‘*Alles moet bijspringen*’ zegt Corgen, alias Anseele ‘*de werkers met den geest gelijk de werkers met den arm. De beste koppen toch stammen uit de mindere klas, ruw en frisch, waar sloven geen schande is en de nood vroegtijdig dwingt tot nagaan en overleg*’. ‘*Indien ik iets kan doen voor het volk*’, repliceert Riels/De Clercq, ‘*zal ik het doen met liefde*’. Aan Riels/De Clercq wordt dan voorgesteld de muren van *Ons Huis* te versieren. Corgen/Anseele laat hem doen ‘... *den eersten keer, zegde men daar dat hij iemand onbemoeid aan het werk liet*’. In de taferelen die Riels/De Clercq schildert, herkennen we één voor één de thema’s van De Clercqs arbeidsgedichten o.m.: *Dorscherslied, De Zwoegers aan dokken, Plaveiers, Het lied van het Vlas, Schareslied, Zagersduo, De Zeeldraaier, Lapper Crispijn, Op den Weefstoel, Van den Boever, Aan ‘t Labeuren, De Zwingel, Ring-King, Wiedsterlied en Op het Stuk (Wij druipen van ‘t zweet en de zonne steekt felder; we beulen ons dood voor wat pap en een pelder)*.

Op 15 augustus 1906 werd in Brussel een nationale manifestatie gehouden ‘voor de vermindering der werkuren’ (men eiste de vervanging van de 64-urenweek door een 60-urenweek d.i. zes dagen van 10 uren). De Gentse delegatie bestond o.m. uit kinderen die blootsvoets liepen zoals ze in de Gentse natte vlascontinues moesten werken (tegenstanders vonden dat Vooruit aan miserabilisme deed en best in staat was deze kinderen behoorlijk te kleden). Het schilderij van Achilles De Martelaere ‘de klok slaat vijf uur, half slapend trekken zij naar de fabriek’ wordt meegedragen. Een gevoelsmens als De Clercq voelde zich aangesproken en vertolkte zijn verontwaardiging over de sociale mistoestanden in menig gedicht.

Het meesterwerk is De Clercqs *Het Lied van den Arbeid*. Is het toevallig dat de zwager van Frits Van den Berghe nl. Jules Hoste¹³, met hulp van Frits, de panelen *De Arbeid, De Wetenschap, De Kunst en*

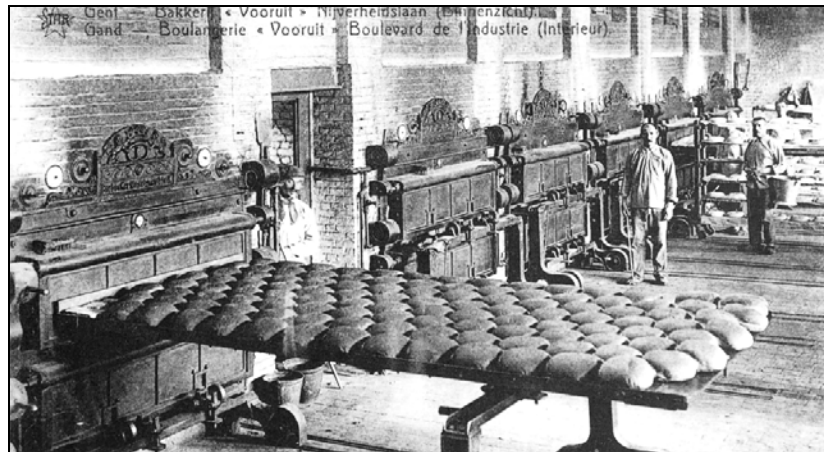
¹³ Hij was gehuwd met Eugenia, de zus van Frits.

Het Socialisme in Ons Huis borstelt? Door de dood van Hoste in 1907 raken deze niet volledig gerealiseerd.

Corgen/Anseele ‘... was uiterst ingenomen met opvatting en schikking misschien wel omdat zij beantwoordden aan een eigen lang gekoesterd begeren (tot schrijven en/of dichten). Over de uitvoering liet hij zich zelden uit, want in de techniek der jonge kunst was hij hoegenaamd niet ingewijd. Dan, al ziende, leerde hij begrijpen en waardeeren ...’. Bij de opening van de grote zaal van *Ons Huis* wordt Riels/De Clercq een openbare hulde gebracht.

Aan de hand van cijfers¹⁴ uit *Een terugblik* van Avanti geven we in voetnoot een beeld van de socialistische beweging in Gent anno 1906.

De bakkerijen van Vooruit waren de kern van het coöperatief gebeuren. In 1906 werden ongeveer 3,5 miljoen broden gebakken. Anseeles geheim was het goedkope Amerikaanse graan waarmee men de prijzen laag en stabiel kon houden en bovendien niet afhankelijk was van binnenlandse grootgrondbezitters. De moderne Borbecker-heetwaterovens en kneedmolens waren de trots van de coöperatieve bakkerij (ook concurrent ‘Het Volk’ gebruikte ze). Men kan dergelijke ovens vandaag nog bewonderen in de Kaiser Wilhelmfestung Mutzig in de Elzas.

1906 is eveneens een turbulent jaar voor het Gentse socialisme. Eerst was er in maart de nederlaag bij de verkiezingen voor de *Werkrechtvaardigen*¹⁵. De sociale thema's van 1906 zijn werktijdverkorting, de rechten van het huispersoneel en de wet op de zondagsrust.

In februari verdenkt het gerecht Gentse socialisten van wapensmokkel voor de Russische revolutionairen via de Gentse haven¹⁶. Het socialistische gemeenteraadslid Pieter De Bruyne verdedigt de beklaagden voor de rechtbank. Het is overigens de laatste maal dat hij voor de partij optreedt.

¹⁴ De balans van Vooruit anno 1906 vermeldt een actief van 4.355.200,04 frank waarvan gebouwen ter waarde van 1.738.309,70 frank en een machinepark ter waarde van 126.166,06 frank. Het imperium omvat 3 klerenwinkels, 4 schoenwinkels, 16 kruideniers en 6 apotheken. De inkomsten van de coöperatieve bakkerij bedragen 1.021.568,54 frank - een broodkaart kost 30 centiem; er werden dus bij benadering 3,4 miljoen broden gebakken hetgeen ongeveer klopt met 10.000 aangesloten gezinnen volgens Guy Van Schoenbeek (omzetting met dank aan Bart De Nil van AMSAB) - t.o.v. 1.006.004,88 frank in 1905 en 1.030.326,26 frank in 1907. De coöperatieven verkopen in 1906: 20.300 eieren, 12.562 kg kaas, 17.200 dozen *sunlight*, 104.112 kg *waschzeep*, 113.086 kg boter, 28.047 kg koffie, 43.456 kg *suikerij*, 83.800 kg zout, 94.650 kg rijst, 4.796 zakken aardappelen (Duinkerksche aardappelen aan 0,11 frank/kg) en 14.437 liter azijn. In het kledingsmagazijn op de Vrijdagmarkt biedt men klakken, hoeden, cols, stoffen en o.m. *manskostumen* aan 9,50 frank aan. Voor pasgetrouwen kost een keukentafel 5,50 frank en 6 keukenstoelen 13,50 frank. Men kan 6% winst uitkeren aan de leden en 2% aan niet-leden. Ter vergelijking: de antisocialisten (coöps van ACW-strekking) verkopen in 1906 in Gent: 3.584,4 ton kolen, bakken 1.394.073 broden en maken 31.204,39 frank winst (in 1906 wordt ook de Landsbond der Christelijke Mutualiteiten opgericht).

¹⁵ Een *paritaire* instelling, rond 1880 door Frère Orban opgericht, om geschillen tussen arbeiders en patroons in onderling overleg op te lossen; verkiezing om de drie jaar.

Gent, waar de 3 fracties ongeveer even groot zijn maar de socialisten één zetel meer hebben dan respectievelijk katholieken en liberalen, wordt bestuurd door een liberaal minderheidsschepencollege dat op sociaal-economisch gebied wordt gedoogd door de katholieken en op onderwijsgebied door de socialisten (zgn. constructieve oppositie). Anseele realiseert zich dat de electorale limieten voor zijn beweging bereikt zijn en wil zich als kandidaat voor de macht en als grootste fractie meer en meer profileren t.o.v. de liberalen. Zo wil hij op onderwijsgebied *niet langer als remorque van de liberalen* worden beschouwd. In januari 1905 was de begroting van het stadsonderwijs verworpen en hadden de liberale schepenen collectief ontslag genomen. Anseele wilde eigenlijk op die manier een inbraak in het stadsbestuur forceren¹⁷, maar twee van zijn eigen raadsleden nl. Pieter De Bruyne en Prosper Baudewijn stemmen, tegen alle interne afspraken in, mee met de liberalen (antiklerikaal front)¹⁸. Hij wordt samen met Baudewijn uit de BWP¹⁹ gezet en sticht samen met de oude dissidenten-veteranen, Pol De Witte en Paul Verbauwen, vanaf december 1906 het weekblad *De Waarheid*²⁰. Vanaf 1911 zal deze stroming in flamingantisch vaarwater terecht komen en tijdens WO I zal *De Waarheid* met Pol De Witte een activistische koers varen. Het blad verdwijnt dan ook in 1918.

Anseeles beweging wordt in 1906 ook voor het eerst sedert lang bedreigd door een anarchistische opflakking. Een zekere Heyman, een uitgesloten bediende van Vooruit, richt een anarchistisch blad *Ter Waarheid* op. Anarchisten agiteren aan de haven tegen Frans Timmerman, die naast vakbondsleder ook een dokbaas blijkt te zijn. Men eist met succes het ontslag van Timmerman en vrije vakbonden. In 1906 vinden in de zalen Parnassus en Valentino anarchistische meetings plaats met als spreker de Nederlander Izak Samson, een kompaan van Ferdinand Domela Nieuwenhuis. Het hoeft geen betoog dat al deze elementen indruk maken op De Clercq want hij verwerkt ze in zijn autobiografisch werk *Harmen Riels*. Zijn alter ego wordt uiteindelijk uit de socialistische beweging gegooid. Laat het evenwel duidelijk zijn dat De Clercq nooit lid geweest is van de beweging en dus ook nooit is buitengegooid. Volgens Jan Wannyn heeft hij zich alleen maar ingebeeld dat hij socialist was.

1906 was voor België ook een verkiezingsjaar. De katholieken, die ononderbroken sedert 1884 aan het bewind waren, zagen hun meerderheid op de verkiezingen van 27 mei slinken, maar die bedroeg nog wel 12 zetels²¹. De Clercqs vriend, de Daensist Hector Plancquaert, had in Kortrijk een overeenkomst met socialisten en liberalen. Hij stond tweede op de lijst maar werd niet verkozen. Werden wel verkozen: de liberaal Vandevenne (1ste plaats) en August (Slunse) Debunne (5de plaats). De Gentenaar de Smet de Naeyer bleef premier en minister van Financiën. In de Kamer is o.m. het Congodebat actueel: onder welke voorwaarden wil België Congo-vrijstaat van Leopold II overnemen?

Op wereldvlak onthouden we de Marokkocrisis: Duitsland probeert een economische voet binnen te krijgen in Marokko door de Franse politiek ter zake te doorkruisen maar leidt een internationaal-diplomatieke nederlaag. In de conferentie van Agecira wordt het geïsoleerd door Frankrijk, Groot-Brittannië, Rusland en Italië. Dit is één van de frustraties die in Duitsland zelf het *Alldeutscher Verband* danig versterkt; de Eerste Wereldoorlog is niet zo ver meer af.

Joost Vandommele

---

¹⁶ Het jaar voordien was een revolutie door de tsaar - in *Vooruit* schrijft men *czar* hetgeen er kan op wijzen dat ze hun buitenlandse berichten overnemen van het Duitse *Vorwärts* - op bloedige wijze neergeslagen; Lenin, Trotski en Stalin waren naar Siberië verbannen.

¹⁷ Wat zou lukken in 1909.

¹⁸ De Bruyne was de specialist van de volkshuisvesting in Gent en vermeldt in zijn boekje *De Werkmanswoningen te Gent* voor 1906: 654 beluiken met 7.829 huishoudens en 29.466 inwoners; 2.178 kamers door 2 bewoond, 1.197 kamers door 3 bewoond, 507 kamers door 4 bewoond.

¹⁹ Belgische Werklieden Partij.

²⁰ Was in juli 1906 nog aangekondigd in *Vooruit*, 32 blz., kostprijs 10 centiem.

²¹ De nieuwe Kamer was als volgt samengesteld: katholieken 89 zetels (-4), liberalen 46 zetels (+2), socialisten 30 zetels (+2) en Daensisten 1 zetel (-1).